

Att höra och säga det handlingspåbudande – del 4 Om grundantaganden

av Bengt-Åke Wennberg

Karaktären av grundantaganden	Ontologi och språkbruk	Epistemologi	Tilltro till kunskapsanspråket
Sådant som inte kan vara annorlunda än det är	 kosmos	Evidens genom mätning, hypoteser, experiment och falsifiering	Tro på experter
Sådant som "blir till" genom individers val av handlande	 flock	Slutsatser genom observationer av processer och utfall	Att man uppfattar att den design som använts är adekvat för det kunskapsanspråk som görs.
Beskrivningar av individers föreställningar om "verkligheten"	 individer	Insamling av berättelser genom enkäter, intervjuer gruppintervjuer etc.	Lita på att tabellverket och urvalet av citat är adekvat. Att statistiken är korrekt och att stickprovet är statistiskt relevant.
Skendens som är en konsekvens av individers samhandligar inom ramen för ett socialt system	 samhandlingar	Utforskande samtal, fokusgrupper, Research Partnerships	Kan med egna ögon se (höra) att den dokumentation av olika tankefigurer och grundantaganden som presenteras knyter an till vad som visat sig i samtalet och är värda att beakta i fortsatta samtal om verksamheten.

[Schemat kan laddas ner här](#)

För att samtala inom ramen för det gula fältet – underst i bilden ovan – är det viktigt att förstå att sociala system fungerar annorlunda än administrativa, naturvetenskapliga och tekniska system. Detta bekräftades i en avhandling av Törnberg ([Törnberg 2017](#)).

Törnberg härleder den olämpliga tron på existensen av samma lagbundenhet i sociala system som i andra system till sociologen Emile Durkheim och hans efterföljare. Många andra forskare exempelvis Marx, Foucault m.fl. har gjort samma ansats som Durkheim. Rothstein ([2020](#)) knyter an till detta faktum [i sin artikel](#) och påpekar att dessa tidiga anta-

ganden måste förkastas i ljuset av nya forskningsresultat. Det är fortfarande svårt att få grepp på vad som kan komma istället.

I den etablerade offentliga diskursen antar man dock fortfarande – i enlighet med Durkheim – att om man ändrar maktstrukturen så skulle också det interaktiva mönstret i de sociala system som är beroende av denna struktur ändra sig. Som en konsekvens av antagandet om enkelriktad hierarkisk kausalitet så skulle ett genombrott av en ”riktig och rättvis ideologi” eller av en ”bättre” maktstruktur – genom revolution, propaganda, bestämmelser eller utbildning – leda till att det interaktiva samspelet hos dem som är berörda kommer att ändras.

Denna föreställning har i stort styrt de politiska åtgärderna och den offentliga diskursen under de senaste femtio åren. Den ligger till grund för ledningars, myndigheters och politikernas tro att deras strukturella verktyg och olika former av styrning skulle vara tillräckliga för att påverka det mänskliga samspelet i en önskad riktning. Den ligger också till grund för den mesta forskningen på fältet.

Durkheim med flera kunde visserligen observera en samvariation men denna säger inget om vad som är orsak till vad. Vad man observerar är en social systemeffekt. De strukturer som genereras i och av ett socialt system är därför i sin tur en konsekvens av hur individer i de sociala kontexterna *väljer att* agera. Vill man som ledning eller myndighet påverka utfallet är det i så fall de föreställningar om det sociala systemets funktion som individerna lever med, och som ligger till grund för deras val, som måste förändras.

Individen är på grund av systemeffekter inte fri att handla och tänka som hon vill. Hon är fångad i sin aktuella sociala kontext. Hon kan inte pröva sina föreställningar om denna kontext på egen hand. Skall hon kunna agera klokt i samspelet med andra behöver hon av sin omvärld få hjälp att skapa sig så realistiska och rättvisande föreställningar som möjligt om den sociala kontext hon lever i.

Därför ser vi samtalet som grunden för varje konstruktiv förändring. Man behöver då börja i det lilla systemet för att utveckla förståelsen för det stora. Men dessa samtal måste då ha en speciell karaktär. De måste vara utforskande och jämbördiga. Individen behöver mötas av välgrundade resonemang – byggda på antaganden från det gula fältet – som påvisar hur och varför det

som händer i den aktuella sociala kontexten är en konsekvens av hennes och andra deltagares föreställningar och av de handlingar de utlöser hos andra.

Först då kan var och en person klokt anpassa sitt handlande till den sociala "verkligheten". Sådana empiriska erfarenheter kan sedan ligga till grund för en ökad förståelse för de sociala skeendena i allt större sociala kontexter. De sprids vidare i dessa större kontexter genom att samtalen som sådana påverkas av de som bidrar.

Transformationen har alltså sin grund i samtal med varandra om det man gemensamt gör, varför det görs som det görs och vilka möjligheter och risker ett visst agerande kan leda till. Den som trots insikten om det egna handlandets konsekvenser för andra fortsätter på samma sätt som tidigare kan då konfronteras av de andra rörande sitt för systemet som helhet destruktiva beteende.

För att sådana samtal skall kunna föras vidare måste de – vid sidan av att vara korrekta utifrån de mörkblå och ljusblå fälten – också bygga på en kunskap och ett utvecklat språkbruk som underlättar samtal just inom det gula fältet.

Det är denna typ av kunskap som myndigheterna inte erbjudit verksamheterna som drabbats av Coronapandemin. Myndigheterna har heller inte initierat och understött sådana samtal. De har litat på effekten av allmänna informationer, instruktioner, föreskrifter och rekommendationer ([Wennberg och Hane 2006a](#); [Wennberg och Hane 2006b](#); [Wennberg och Hane 2006c](#)).

Men insikten om behovet av utforskande samtal och behovet av personer som kan stödja dessa är inte allmänt känd och systematiserad. Myndigheterna är därför också de, offer för okunnigheten. Utforskande samtal riktade mot praktisk kunskap och förenliga med deltagarnas erfarenheter och personliga föreställningar har ännu inte fått genomslag varken i akademin eller i samhället i övrigt ([Wennberg 2020b](#)). Tanken är fortfarande ovan för de flesta.

Okunnigheten om och komplexiteten i dessa frågor borde dock stämma till en viss ödmjukhet. Jag kommer därför att på en särskild hemsida publicera bloggar och andra texter som jag och Monica Hane skrivit för att demonstrera tillämpningen av resonemang som hör till det "gula" fältet. Vi menar att det är först med ett liknande språkbruk som vi använt

i våra texter som det är möjligt att belysa sociala systemeffekter och därvid också konsekvenserna av de olika samhandlingar som man bidrar till. Först då har var och en aktör den kunskap som behövs för att i samtal med andra berörda agera på ett sätt som skapar konstruktiva samhandlingar.

Referenser

Rothstein B (2020): Undervisning i vetenskapsfilosofi kan sprida destruktiva idéer. Stockholm: DN 10.5.2020.

<https://www.dn.se/debatt/undervisning-i-vetenskapsfilosofi-kan-sprida-destruktiva-ideer/>

Hane M (2020): Ontologiskt schema för handlingspåbudande samtal. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

<https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Schema5w.jpg>

Snowden D, Boone M (2007): A Leaders Framework for Decisionmaking. Harvard Business Review. November 2007, sid 69-76.

Törnberg A (2017): The wicked nature of social systems. Göteborg: Doktorsavhandling vid sociologiska institutionen på Göteborgs Universitet.

https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/51507/3/gupea_2077_51507_3.pdf

Wennberg B-Å, Hane M (2006a): Att bidra till välgrundade samtal och väl underbyggda resonemang om organisationens mänskliga sida. Degerfors: Samarbetsdynamik AB

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Bakgrund_till_framtidskonferens.pdf

Wennberg B-Å, Hane M (2006b): Om språket som bygger en bro mellan det personliga och det gemensamma. Degerfors: Samarbetsdynamik AB

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Spraket_som_bygger_broar.pdf

Wennberg B-Å, Hane M (2006c): Om möten och fokusgrupper som underlag för ökad förståelse av fenomen i mänsklig samverkan. Degerfors: Samarbetsdynamik AB.

https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Samtal_som_underlag.pdf

Wennberg B-Å (2020b): Coronakrisen speglar vår oförmåga att hantera ett normalt tillstånd av social komplexitet. Degerfors: Blogg 200708 Samarbetsdynamik AB.

<https://naetverkssamhaellet.se/Filerpdf/Bloggar/Bloggar2020/Blogg20070811.pdf>